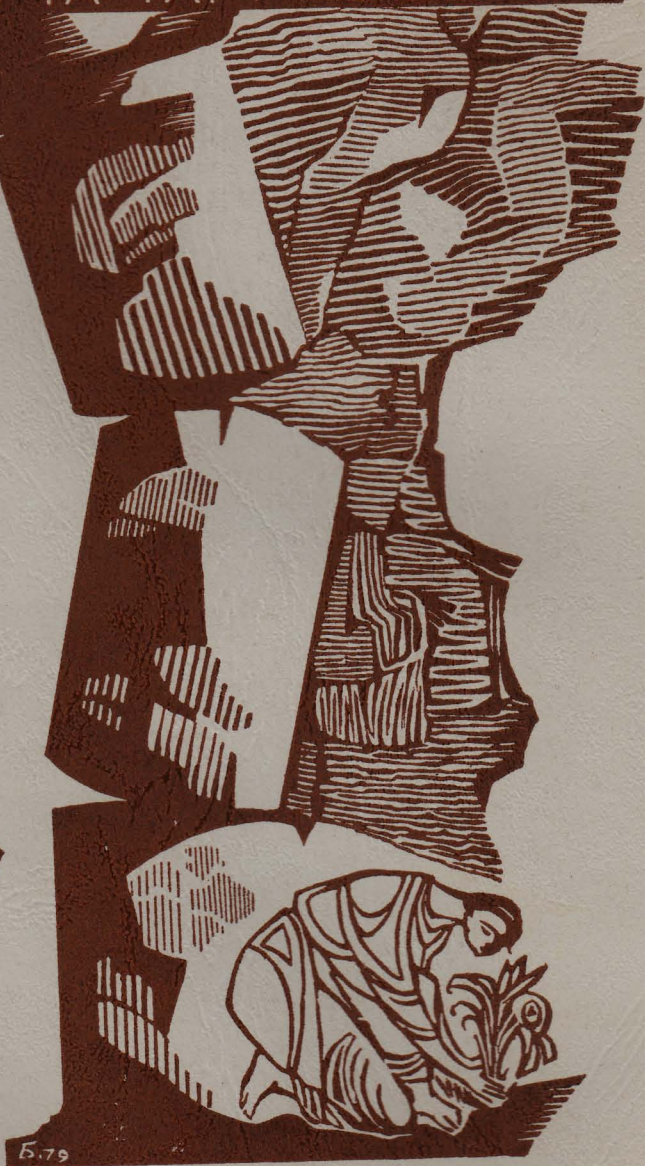

МАРТА ТАРНАВСЬКА

ЗЕМЛЕТРУС

5.79

Марта Тарнавська
ЗЕМЛЕТРУС

Дорожня Пашевка
Др. Небова на Цркви
Кршичівка

Марта Тарнавська

4/25/82

МАРТА ТАРНАВСЬКА

Землетрус

Поезії 1971-1980 років і переклади

diasporiana.org.ua

НЬЮ-Йорк

1981

ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
"СЛОВО"

Обладинна работи Володимира Баляса

Copyright 1981 by Marta Tarnawsky

Printed by:
Kiev Printers Ltd., 2466 Dundas St. W., Toronto, Ont., Canada M6P 1W9

---

*Моїм синам Маркові і Максимові —
вдумливим критикам, прекрасним друзям.*

Marjorie Taprock

Володимир Баляс зробив мистецьку обкладинку для цієї книжки ще в листопаді 1979 року та відмовився прийняти належний йому гонорар. Машинопис збірки читали перед друком Ігор Качуровський, Богдан Нижанківський та Богдан Рубчак. Деякі переклади читав теж Святослав Гординський. Їхні критичні зауваження допомогли в остаточній редакції тексту. Всім їм — за безкорисну працю, зрозуміння і допомогу — моя глибока подяка.

М. Т.

ЗЕМЛЕТРУС

Лялі — після чергового землетрусу в Каліфорнії

На скалі Ріхтера занотували: сім.
Якісь щасливі фоторепортери
на фільм схопили драматичну сцену:
мурована фортеця подалась
і умлівіч розсипалась в руїну.
(Тепер — говорять — є такий закон,
що будувати треба сейсмостійко —
нових споруд не валить землетрус).
Та ось кокарда зв'язаних доріг
— таке мале каліфорнійське чудо —
здавила, мов кліщами, валку авт:
не встоялись залізо і бетон
в маленькому природи катаклізмі...

Каліфорнійцям люди співчують,
але й дивуються: чому б, мовляв, не вийти
із цього краю частих землетрусів
до інших, більш безпечних, берегів?
— Вони ж собі, отямившись від струсу,
зализують, мов звірі, біль тривоги,
і, заховавши споважнілі очі
за соняшні зелені окуляри,
банановий збирають урожай
і сонць ярких гарячі помаранчі
їм падають у запашні сади,
де на одній галузці цвіт і овоч...

Як струсоне душею землетрус —
його на скалі Ріхтера не зміриш,
не лишиться документальний фільм,
як для біографів майбутніх свідок...
Та ось — антисейсмічна і гнучка,
мов ця будова за новим законом, —
людина виживає катаклізм,
і, перебувши непосильну пробу,
не утікає в безпечальну даль,
а ліпить знову черепки ілюзій,
і, темні окуляри надягнувши,
іде, сонцепоклонниця, в город,
щоб у землі, тремтячими руками,
плекати свіжі парості життя.

1974

ТРАВЕЛОГ

1. ПРИЧАСТЯ

Алупка молиться Ай Петрі
зеленими обелісками кипарисів.
Мавританські вежі палацу
ростуть у небо, мов готика.
Ливанський кедр підносить чашу суплікацій
у жертву сонцю.
Причащаюся.

В Ялті, 3 липня 1974

2. ТОСТ

Упиймося мускатом білим із Масандри —
красою гір,
напиймося з алупкинського фонтана,
що повертас молодість,
випиймо із ялтинської мінеральної
тривалість духа,
і будьмо вічні й молоді,
мов Чорне море.

В Ялті, 4 липня 1974

3. КУПІЛЬ

Купайся у Чорному морі
і слухай: не хвиль прибою,
а ніжного вод дзюрчання,
чудесної гри стакатто,
коли відступається хвиля
і море говорить із рінно.
Надслухуй, вслухайся уважно:
такої музики моря
не почувеш ніде у світі.

Купайся у рідній мові.
Вона не шумить прибоєм,
вона — ледвечутне дзюрчання,
скрите чудесне стакатто —
розмова моря із рінню...

Цілюща, п'янка ця купіль
у рідному морі, у мові.

В Ялті, 5 липня 1974

4. ПРОЩАННЯ

Кипарисів шпалір проводжає шосе на північ
і дроком жовтогарячим розцвітає прощання жаль.
Чатир-Даг заступає дорогу.

Кам'янистий лицар Демерджи
простягає руку до моря.

— Не зупинять.

Мандрівним птахам
шлях щоразу у вільний вирій.
Та десь тут залишаються гнізда
повні туги, любови, надії...

— Як це добре, що гори ці — вічні,
що краса — незнищенна, безсмертна.

*В дорозі з Ялти до Симферополя,
6 липня 1974*

5. БУРЯ

Від хмар, що грозою нависли,
сховайся в старому Ринку
у браму середньовічну
і слухай, як дощ на бруку
вистукує марш похоронний:
це плаче камінне місто.

Сховайся в старезну браму
від бурі, від блискавиці,
щоб серце вражене громом
не розколось надвое.
Чи чуєш заліза скрегіт?
Це ковані двері скрегочуть,
мов зуби стиснуті з болю.
У дверях — старий львів'янин
(немов зійшов із портрета
сивобородий Корнякт)
вежею показує в небо.

І справді: між хмарами бачиш,
що йде від Високого Замку
малесенький клаптик блакиті.

І віриш, і ждеш на сонце.

У Львові, 9 липня 1974

6. МОЛИТВА

Молися за нас, безвірних,
премудрості божій, Оранто.
Молися, щоб ми тривали,
як ти триваєш віками,
щоб став Пантократор суворий
на захист і нашої долі...

Молися за нас, Оранто.

Були віки лихоліття,
заглади восп, руйни,
а ти піднімалась щоразу
свята, велична, безсмертна.

Молися за нас, Оранто.

Твоя золота авреоля
блищить, мов надія, мов віра
у незнищенне прекрасне,
у невмирущість народу,
у чудотворність мистецтва.

В Києві, 13 липня 1974

7. VAE VICTIS

Торкнись заліза цих старих гармат:
вони й твою перерішили долю.
Тут монументи слави промовляють
усмішкою іронії й погорди:
для переможених немає місця,
вимазують їх кров'ю і болотом
з історії, із пам'яті людської...
Невже на віки вічні?

Глянь довкола:
на полі битви — золота пшениця:
це дозріває щедрим урожаєм
насичений полтавською землею
анахронізм двадцятого століття —
живий тріумф останньої з імперій.

В Полтаві, 15 липня 1974

АМЕРИКАНСЬКИЙ ТРИПТИХ

*"The land was ours before we were the land's."
Robert Frost: "The Gift Outright."*

ПЕРШЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

1. *Navigare necesse est.*

Плавба була, мов ще одна пригода.
Коли людині вісімнадцять літ,
прислів'я, що ось "плавання — конечне",
здається, мов девіз на все життя,
і, хоч співали моряки у порті
німецьку пісню про загибель мрії, —
байдужим залишався Бремергафен.
"U.S.S. Mercy" вже не віз солдатів
підсилювати європейський фронт —
він повертався з транспортом додому,
останнім рейсом міряв океан,
віз незвичайне карго в рідну гавань.
Гостинний жест недобиткам війни —
і відчинились брами у майбутнє...
Я теж на палубі у рідному гурті.
Уже війна — немов далекий спогад —
дитинство, що відпало, мов лушпиння,
і я — у розпалі сьогоdnішнього дня —
уся — чекання. Вже ж була бо юність,
і Зальцбурга краса — азиль кохання...
А далі, далі що? Яке майбутнє?
Попереду — непевність і неспокій,
і вже засвоєна маленька власна мудрість:
ловити в жмені радощі життя,
віддатися захопленню хвилини
і жити — вже, сьогодні, в кожну мить.

Уже давно на обрії — земля.
Та раптом із туману виростають,
мов привиди, завислі у повітрі,
небачені ніколи хмародери...
І ось — раптове збудження, удар,
мов поворот в реальне, мов свідомість,
що це ж — не тільки інший континент,
що океан для мене — Рубіконом,
що спалено мости і повороту
уже нема туди, де залишились
моє дитинство, юність, і Європа.

2. Перша лекція демократії.

Холодний вітер дме від океану,
а він — простоволосий, без пальта:
сивизни розкуйовджена чуприна,
розстебнутий піджак і — наче прапор —
краватка вільно лопотить на вітрі.
Хто він — цей незнайомий? Чи бостонець?
Іміграційного бюро урядник?
Чи спонзор чийсь, що вийшов зустрічати,
або чийсь родич? Може перехожий,
що випадково заблукав у пристань
якраз коли причалив корабель
і повиходили з кают до сонця
худі, зацьковані, принишклі люди
на палубу, цікавими очима
пронизуючи берег, що на нього
ось-ось і ступлять?

Загримів оркестр —
і понеслося: “О, скажи, чи бачиш?..”
— парадно, з гімном зустрічають нас.
Відпруджений, задуманий, свобідний

стоїть мій незнайомець на помості
і дивиться в далекий океан, —
а я пригадую раніше чуті гімни:
стрункі ряди і хлонців, і дівчат,
і дефіляду гусячого кроку,
і вправну мунтру монолітних мас,
і музику, що рвалася до бою...
— Ні, не було в цій дисципліні місця
на легковажну і свободну позу,
на пацифіста, що у час салюту
стоїть, задуманий, з рукою у кишені...
— Співали: “батьківщина понад все —
усе, що маєш, хто ти є, чим будеш,
їй все завдячуєш і їй життя ти вищеш” —
не раз, у жертви мить,
а вік весь, день-у-день.
— Учили: ти — лий гвинтик у машині,
ти сам — піцо, важливий — колектив!
Більш урочистого піднесення немає,
як лопотіння рідних прапорів,
як “гайль”, “ура” мільйонів в унісон,
як море рук, піднятих у салюті...
... Я з цим росла, і не чуже це кредо:
дитиною у лавах пластунів
любила марші, прапори на вітрі...
— Та ось тепер на палубі дивлюся,
як немунштрований цивільний чоловік
спокійно слухає, як грають рідний гімн, —
і я — зворушена.

Уперше розумію:

це — громадянин вільної країни,
не жертва, не слуга, не раб теорії,
не добриво імперії і вождів.
І я в думках вже простягаю руки
в майбутнє, в завтра: хочу і собі

могти колись підняти гордий погляд
і знати: найцінніша у житті —
проста, забута світом, людська гідність.

3. E pluribus unum.

Скінчився гімн. В черзі до мікрофону
стоїть промовців терпеливий ряд,
і перший з них почав своє вітання.
Не знаю, хто він. Що сказав — не тямлю.
Напевно щось про берег цей гостинний,
про те, що нам тут раді, що нас жде
добробут, мир, і продуктивна праця,
яку тут цінять, як ніде у світі,
про те, що будувалась ця країна
руками імігрантів і що ми —
такі, як всі — майбутні громадяни.
... Ми слухали нераз крилатих фраз,
що мир хвалили — і несли війну,
що — обіцявши рай — творили пекло:
нас не купити за монету слів.
Та й зайвий труд: хто слухає промову?
А скільки тих, хто слухав, розуміє?
Живі ці звуки всім нам ще чужі:
між нами і промовцем ще бар'єром
і недовір'я, і незнана мова.
— Та ось я чую: другий із черги
промовець підійшов до мікрофону.
Це — заповіли — з "U.U.A.R.C."
... "Брати і сестри, любі земляки" ...
— І понеслося українське слово,
мов теплий вітер із материка,
мов весняна відлига з континенту,
мов запорука, що зима пройшла,
що йде до літа, і що тут ми — вдома.

ДРУГЕ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

1. Lackawanna Manufacturing Company.

Я тількищо з європейської гімназії:
латина занадто свіжа ще в моїй голові.
Слово “manufacturing”, що світить синім неоном
мені в обличчя у сутінках раннього ранку,
говорить про працю рук,
— не людських рук взагалі —
моїх власних.

Я стала в лави пролетаріату
з молодечим запалом, з ентузіазмом.

Пробую довести
усім і вся, взагалі, а найбільше — самій собі,
що я — молода рослина,
перещеплена на інший ґрунт,
зумію вижити, рости у новому незвичному кліматі.
Начитана Франком, Коцюбинським,
розумію свідомість класи:
я — мало не соціялістка! —
готова в життєвій практиці
ставити на пробу теорію.

Машина рветься з-під-рук:
я не вмію ще панувати над нею.
“Спокійно, не так первою” — каже “форман”.
“Дайте їй іще тиждень” — заступається за мене
в начальства.

Поволі втягаюся в норму.

Хлопці-робітники
засипають мене масними дотепами.

Порнографічні іграшки
з таємничим усміхом з рук у руки передають
досвідчені молодички.

Я — уже замужем — та не вмю ще боронитися
гострим дотепом, дзвінким сміхом.
Ховаюся засоромлена
за охоронний щит
наївности,
ідеалізму,
нерозуміння мови.

Глибоко в серці закопую
власний маленький світик...
Але вже розумію:
є різні мости понад прірви,
і не всі вони — сталеві конструкції
за модерними плянами інженерів.
Бувають мости рухомі,
зі шнурів, що плавають з вітром,
а все таки ними проходять
валки гімалаяйських дослідників...
Жарти — нехай і грубіянські —
тепла, щира усмішка,
дружньо простягнені руки
і мого зворушення сльози —
це шнури мостів гімалаяйських
над прірвами кляс і націй,
над бурними ріками мов —
мости із людського в людське...

Дружу із робітниками.
А поруч: у джінсах, в картатій сорочці,
працює у поті чола, у бруді,
від ранку до вечора
фабрикант, власник.
Полуднує разом з нами, запиваючи сандвічі кока-
колею.

Він розбиває в уяві
старі стереотипи капіталіста.

Усіх знає по імені,
останній відходить з фабрики.
Із ним жартують,
часом навіть і сперечаються...
Але всі його кличуть, "Містер Розен"
і ніхто не каже йому просто: "Пітер",
а шкіра в нього засмагла:
він січень провів на півдні,
відпочиваючи на соняшних Багамах.

2. Pursuit of happiness.

Цвіте бузок за парканом в сусіда.
Дівча, що зроду не просило ласки
в нікого досі — горде, непокірне —
іде, покійно просить скуняра:
"Продайте китицю пахучого дурману!"
І ось несе, захоплена, букет
коханому — сама, мов той бузок,
розквітла, молода, налита щастям.

У власному садку цвіте бузок.
Його плекають руки господині,
щоб ріс, щоб розвивався, навіть там,
де кам'янистий ґрунт, де мало сонця.
І рік за роком на столі в світлиці
дурман пахучий — розцвітає травень...
І — диво-див — лишає цей бузок
в світлиці запах, що не в'яне з квітом,
що виповняє дім і простір душ,
мов музика, завішена в плен-ері.

Цвіте бузок. Вже руки малюків,
любов'ю материнською палітці,
приносять в хату запашний дурман —
фантазій фіолетові флакони.

І запах цей, мов життєдайний кисень,
сповняє силою очищеної крові.
Цвіте бузок. Не в'яне в серці травень.

3. Plain living and high thinking.

Щоденно зустрічаю у метро
студентів навантажених книжками.
Читаю обкладинки крадькома.
Імена Фройда, Дарвіна, Шекспіра,
малознайомі назви дисциплін
вселяють в серце неугасиму тугу.
Не запідозрив молодий студент,
що юна мати із малятком поруч
жадобою наповнена ущерт, —
що в погляді її і жаль, і заздрість.

Та ось знайшлися батькові ключі,
що відімкнули, мов Сезам заклятий,
замки на дверях в університет...
Поширився зненацька горизонт,
і груди виповнив великий простір,
як в альпіністиці, де кожен вищий шпиль
мінє перспективу і веде
в запаморочливе рідке повітря,
що пахне радістю пізнання і покори.

Міняю розкоші щоденного буття
за привілей ширяти у просторах;
солодку лінь спочинку віддаю
за вперту дисципліну інтелекту.
У час, як подруги, що з ними я росла,
готуються, обдумують в деталях
і модну зачіску, і сукню дорогу,
бо йдуть усі на елегантний баль —
я — з торбою книжок через плече,
у скромній, дешевенькій спідничині —

біжу увечері в неприязне метро,
щоб встигнути на лекції у школу.

Та не на кожну я готова жертву.
Є вартості цінніші за життя,
за поступ думки, за багатство книг.
Ось в мене є цілюще джерело —
захоплююча пристрасть почуттів:
з криниці людського тепла і щастя
черпаю силу жити і рости.

Сама своїх вирощую снів,
і це — не просто радість материнства,
це — мов лябораторія життя,
це — наче другий університет:
спостерігаю, як росте дитя,
як ширшають у нього горизонти,
як немовлятко — вчора в пелюшках —
підносить голову,
знімається на ноги,
як вимовляє перші звуки слів,
як починає ставити питання
космічні обсягом —

і як іще не знає,
що відповідей не знайти ніколи...

Спостерігаю з захватом німим
маленького філософа в штанцятах:
це ось іде малятком крізь віки
і хоче в жменю уловити вічність
людина, що у ній живе і Бог.

ТРЕТЄ ВІДКРИТТЯ АМЕРИКИ

1. Баллада про срібний ключин.

В рові ледь помітний для ока,
неначе порослий землісю,

зчорнілий, а може й іржавий,
лежав зачарований ключ.
Ходили повз нього недбало:
в кого власні краці ключі,
в кого сумнів: ну, що ним відчиниш?
От, якби він іскрився брилянтом,
якби грався хоч золотом сонця!

Підняла я старенький ключик.
І от вдома сиджу вечорами
і відчищую землю і пліснь
терпеливо, поволі, з любов'ю...
І з-під щітки, з-під рук, з-під флянелі
пробивається срібний блиск —
несподівана радість: срібло.

І беру я, збуджена, ключ,
і тремтячим, непевним жестом
устромляю в залізний замок
величезної скрині, що в ній
заборонені досі скарби:
Чосер, Мілтон, і Вордсворт, і Байрон.

А тоді — у жадному дурмані —
мов скупар-багатій у гарячці,
я біжу до наступних скринь:
тут пірати з усього світу
навезли віковичних скарбів:
тут в єднанні понадчасовім
поруч Плутарх, Конфуцій, Вольтер...
Скрині рядом стоять у підвалі,
мов бочки у пивниці вин,
і я п'яна, я п'яна, я п'яна...

Я не звикла надміру пити:
мені треба надвір, до сонця...

Але срібний ключик на шиї,
новознайдений мій талісман,
це — мemento: у погребі в мене
ждуть рядами: коньяк, арманьяк,
і бургундське, й шампанське, й клярети,
і піно-шардоней, і сотерн...
Тут потрібний режим смакуна,
не шаління безумних пиятик.

Кожен раз, як зіїду у підвал,
несподіванку доля готує.
Ось іду і злякалась: це що?
Чи не злодій добрався до скрині?
Бачу: власним ключем відмикає
і такий же сп'янілий, як я!
Ах, спів-власник, п'яниця, товариш!
І знайшлося товариство п'яниць,
всі з ключами до дивних скарбів,
що їх вкрасти й продати не можна.
І ось сходимо ми у підвал,
кожен з нас, щоб окремо п'яніти,
і, сп'янівши, брататись до ранку
дружнім співом хмільної екстази.

2. Мораторій.

Стадіон футболістів сьогодні
відступили незвичній справі:
тут скликають народне віче —
мораторій проти війни.
Ось ідуть: активісти-студенти,
співробітники і професура —
колектив-університет.
Ось ідуть, щоб у зіударі поглядів,
на отвертому вільному форумі
передискутувати проблему —

наболілий розпач душі.
Ось ідуть несподівано збуджені
цим бажанням прилюдного вислову,
і готовістю встати, і бути,
і назвати себе дисидентами.

Тут не ждуть “директиви згори”,
тут не хочуть “подобатись масам”,
тут — свідомість, що збір цей — ядро
ліберальної совісти нації.

Тут здорова запліднена матиця
дев'ять місяців думку вирощує
у вагітності контемплациї,
і тоді лиш у болях пологів
народитися може ідея.

Наче брила мокрого снігу,
яка котиться з гір у долини,
і щокрок — наростає у силу,
і щокрок — поновляє швидкість, —
так відважна ініціатива,
так ось думка, що сказана впору,
може дати потрібний поштовх
для ляміни народного руху.

Завтра, може, газети осудять
мораторій цей наш, наче ересь,
а за місяць країну змие
резолуцій незвичних повінь,
і до року цю ересь включать
в політичну плятформу партій...

Повна труду, складна і повільна
ця дорога демократії:
це — не спалах вогню екзальтацій,
— не геройство одної днини,
це — не фрази патріотичні,

це — не вірнопоклонні заяви —
тут потрібна цивільна відвага,
щоб не завжди плисти з течією,
щоб у сірій щоденній праці
заступатись за власну гідність
і за право свободної думки —
не своє лиш, але й опонента.

Про рослину свободи кажуть,
що її підживити треба
часом жертвою свіжої крові.
Та забули сказати романтики,
що рослина свободи не виживе,
як її не підлити щоденно
гірким потом упертого труду.

Інший спорт в стадіоні сьогодні.
І — вчорашній німний глядач,
у мовчазному спостереганні
зачарований дивним спектаклем, —
я зійшла із високих трибун
і сьогодні і я — на арені
беру участь в незвичному спорті.

3. Синтеза.

Бібліотекар, професор права,
і директор найбільшої в світі
юридичної бібліотеки,
друг мій Морис сьогодні саме
на вершинах своєї кар'єри.

При вині у професорським клубі
каже Морис: "Ти знаєш, учора
я отримав листа-спокусу:
запросили мене заснувати
научну бібліотечну централю

у новім університеті
недалеко від Єрусалиму”...

“Та невже ти для цього лишив би
свій достаток, безпеку, кар’єру?
Запляновані книги? Видання
розпочатих нових монографій?”

“На посаду мою”, — каже Морис —
“безконечна черга кандидатів...
Але там — там бракує охочих —
і суперників в мене немає”...
Усміхнувся: “Казали: збудую
арсенал ліберальної думки,
щоб тримати баянс рівноваги
в центрі рідних тоталітаристів...
Є потреба, є фонди... Та плян цей
нездійснений, хіба, що будуть
живі люди з душею, із серцем,
що схотіли б принести у жертву
свій здобутий у світі досвід”...

Каже Морис: “Я бачив, як важко
на основах тисячолітніх
будувати нове суспільство.
Там потрібні здорові руки,
там потрібна здорова думка,
там потрібні знання і розум
щонайкращих спеціалістів”...

“Ти рішився? І справді поїдеш?
Але ж корінь твій — тут, у Нью-Йорку?
Чи ж не тут і твоя батьківщина?”

“Нью-Йоркчанин я з діда і з прадіда,
і напевно на старість вернуся
доживати десь віку у Брукліні!

Але я — не забудь — теж нащадок
віковічної тої культури,
що єднала розсіяний нарід,
що з грудей з молоком материнським
в дітей віру поїла і мрію
про обіцяний край Ханаану —
борг обов'язку в мене на плечах —
його мушу сплатити із честю”...

При вині у професорським клубі
ми ще довго сиділи, до ночі,
і крізь вікна, у темряві міста
увижались мені, наче привид
наддніпрянської фата-моргани,
криті золотом бані столітні
мого рідного Єрусалиму.

1975/1978

ЧИТАЮЧИ ЛЕСИНЕ ЛИСТУВАННЯ

“...хочу їхати в Єгипет на прощу до єгипетського сонця — вже ж недарма йому такі колосальні святині колись будовано, — певне ж, воно і силу має колосальну, і що ж таке якась мікроскопічна бацила проти його маєстату?..”

(Із листа Лесі Українки до Н.К. Кибальчич, 15-18 вересня 1909 р.)

Великий Ра, я теж тобі молюсь,
і хочеться, щоб був ти чудотворцем,
щоб ласкою чудесного тепла
ти міг невиліковних лікувати.
О, пожалій дітей, що лиш в зачатті —
дай їм велике — на весь світ — життя!

... Магічну силу має чорний друк:
він воскресив давно віджиту драму:
людина наново живе, терпить,
кохає, творить — і росте надія,
що промінь сонця вб'є бацилу зла...

Давно вже впала вічності завіса,
давно трагічний пролунав фінал,
а я — молюсь єгипетському сонцю...

1971

ЗАЛИЦЯННЯ

Сміялась я: ти — іскра електрична,
солом'яного спалах ти вогню.
Твоє тепло бездомних не нагріє.
І сміх мій був фривольний, молодий,
мов відгомін давнозабутих арій.

Як зайчик соняшникі шигне в підвал —
чи ж це посол прибув з країни казки?
Чи ж це — квиток на подорож до сонця?
— Але в очах людщини рангом — усміх,
і в тілі нагло — трепіт сподівань...

Сміялась я: ти, друже, — перелесник,
ти — вітру невгомного порив.
Ох, небезпечно у твоєму вирі!

Не вітер — корабля мого рушій.
Але, задуху кинувши каюти,
як радісно на палубу піти
і вітром заплести собі волосся!

Сміялась я: цей мій фривольний сміх
ти відтворив із нот забутих арій.

Невинна гра із вогником чуття.
Але, чи справді іскра електрична,
цей спалах, цей солом'яний вогонь,
цей буйний вітер —
не здіме пожежі?

1971

БІРЖА

На біржі життя купуєш
дешеві майбутнього акції
та віриш, мов грач, у щастя
і вперто ждеш дивіденду.

Хотів би ти, спекулянте,
з маленьких своїх інвестицій
отримати зиск потрійний?
Хотів би дешеві ліри
на тверду проміняти валюту
і стати без поту і труду
вдоволеним капіталістом?

Та біржа життя не гірша
від славної біржі Нью-Йорку:
тут ризик на велику ставку,
тут ринок хронічно непевний,
тут жертв неминучих чекає
неуникненне банкрутство.

Ця гра має сотні правил,
та щастя знанням не купиш,
і ризик невідхильний навіть
для тих, хто хотів би чесно
десяток літ капіталу
своєї важкої праці
примусити, щоб давали
заплату і нагороду.

Та є у житті спекулянти,
що, вклавши підроблені акції
снобізму, блефу і фальшу,
чекають на лавр визнання;
що інвестують в дарунки,
а хочуть взаміну — приязнь;
що спекулюють у дітях
і, вклавши самі лиш гроші,
ждуть дивіденду — серця.

Буває часом банкрутство,
мов справедливости вимір.

1974

В ЖИТТІ МОЄМУ ТЕЖ БУВ БАБИН ЯР

В житті моєму теж був Бабин Яр:

Ішли по вісім вулицею міста —
діди, чоловіки, жінки і діти —
і понад ними нісся дивний гул:
мов стогін сотні скарг, немов скигління,
мов здавлений у горлі дикий плач.

Попереду сивоволосий муж —
високий, у розстебнутій сорочці,
з піднятою угору головою —
це наш знайомий, Гольдберг, наш сусід.
Він був не раббі — він був тільки лікар,
він філософію любив і був музика.
(Звичайно він життя лиш рятував,
та довелося рятувати гідність.)

Довкола ліс багнетів на рүшницях —
конвой із педантичних молодців.
Шоломи світять в сонці, мов на свято,
і блиск іде від чищених чобіт.
Чи хлопці ці також читали Гете
і слухали “Тангойзера” й “Ізольду”?
Чи й серед них — філософи й музики?

Мені дванадцять років. Від вікна
мене насилу відтягає мати.
Вона стискає у зубах п'ястук
і кров із пальців маже їй обличчя.
Мене кладуть у ліжку. Я в гарячці.
Мені ввижається в стіні розбитий череп.

Немає тільки батька. Він — в стодолі,
в чужім селі, заритий в сіно, скрився
перечекати ніч, що вдень настала.
Та він — не сам. Із ним сусід наш,
Гольдберг,
син лікаря, філософа й музики.

1972

РОЗМОВА З ФІЛОСОФОМ ПО ДОРОЗІ З ГАНТЕРУ

Є. Л.

Живеш у горах. Обрії заступили
верхи високі і густі ліси.

Чи сходить в душу з гір надземна сила?

Чи гріють серце відблиски краси?

Чи, може, в лябіринтах перевалів
вузьким і стисненим здається світ
і ти догматиком стаєш помалу,
повірівши в єдиний власний міт?

Живеш в степах, і голубі обрії
здаються без початку, без кінця.

Чи ширшають від цього в тебе мрії?

Чи просторінь усмиряє серця?

Чи сонце, що до заходу від сходу
дає тобі великий довгий день,
несе і в душу соняшну погоду,
ясний світогляд, щирість до людей?

А чи тобі, що дивишся в безкрає,
здається, може, що ти бачиш все?

Що таємниць за обрієм немає?

Що думки труд пізнання не несе?

Людина в горах — у вузьких рамах,
та знає, що потрібно лиш зусиль,
щоб їй відкрилась ширша панорама,
як тільки вийде на найвищий шпиль.

1975

ДІАГНОЗА

Зенкові

*“Der Tod ist gross.
Wir sind die Seinen
lachenden Munds.
Wenn wir uns mitten im Leben
meinen,
wagt er zu weinen
mitten in uns.”*

Rainer Maria Rilke. “Schlussstück”.

Не вирок це — мале “memento mori”:
хмаринка затьмарила небосхил,
та простір неба — голуба прозорість,
і сонця курс — пополудневий схил.

Йде здаля ніч — до тебе, і до мене —
та покищо — стоїть великий день:
ще таїнство у серці незбагненне
нових пізнань, неспіваних пісень.

Наївний, хто числить на ясність неба.
Нещасний той, хто вірить тільки в ніч.
Живе життя ловити в жмені треба,
нести у тьму світила власних сліч.

1973

У ЛІКАРНІ

Івасеві Керницькому

В очах ласкава усмішка не згасла,
та хтось сипнув туди піском тривоги
і впала тінь апатії зловіща
на синь зіниць, немов смертельна втома.

Чи в кучерях живуть ще сміховинки,
що їх заплів туди заморський вітер?
Прилип до лікарняної подушки
жмут сивого безладного волосся.

Як розсипати сміх на радість людям,
коли в устах ледь зрозумілий шепіт?
Життя — на кошт позиченого кисню,
і кожен день — різдвяний подарунок.

Вогні — святоіванські і нью-йоркські —
десь поплили в далеке підсвідоме...
Електрокардіограф на екрані
записує найбільшу драму серця.

1979

THE LAST FRONTIER

*Маркові та Гі — на далеку дорогу
до Каліфорнії*

Піонери країни ішли
неодмінно зі сходу на захід.
Куля сонця — вогнистий магнет —
всіх тягла в далечінь за собою.
На возах — наїцинішній вантаж:
непокора, відвага і мрія,
і уперте бажання дійти
до найдаальших, останніх кордонів.

По дорозі — безмежжя степів,
індіанські підступні ватаги,
і пульсуюча вена землі —
всемогутня ріка Міссіссіпі,
і стіна загартованих скель,
і безводна безлюдна пустеля —

але ось: іще миля, ще дві
і — мета вже відкрита для ока!

Чи мета це — чи, може, межа?

Океан — безконечна стихія —
і людина на берег стає
упокорена, з серцем відкритим:

ось і він — цей останній кордон!

Не здогнати нам сонця ніколи.
Кругобіг по планеті-землі
завертає нас знову до старту,
до основ, до початків життя,
до глибини свого власного я.

1980

ДЕСЯТЬ ЖІНОК-ПОЕТІВ

**Переклади з американської, німецької, польської
та російської поезії.**

Анна Ахматова

Емілі Дікінсон

Неллі Захс

Казімера Іллаковичувна

Ельзе Ляскер-Шюллер

Мерісн Мур

Марія Павліковска-Ясножевска

Сільвія Плат

Адрієнн Рич

Марина Цветаєва

*“Он говорил о лете и о том,
Что быть поэтом женщине — нелепость.”*

Анна Ахматова

*“There is no such creature as a poetess;
you're either a poet, or you're not.”*

Babette Deutsch

ДЕСЯТЬ ЖІНОК-ПОЕТИВ — це не збірка феміністичної лірики. Автори зібраних тут поезій висловлюються на різноманітні теми, що притаманні модерній поезії взагалі. Факт, що всі автори — жінки, єднає їх якоюсь невідомою ниткою подібного життєвого досвіду та — у висліді цього досвіду — можливо трохи відмінного, “жіночого” світосприймання, але не більше.

Представлені в збірці поети — яскраві окремі індивідуальності. Всі вони мають за собою великий літературний стаж та визнання літературної критики. Все це — модерні поети двадцятого століття. Навіть найстарша з них, Емілі Дікінсон, що за біографією своєю належить іншому часові, знайшла справжнє визнання щойно в нашому столітті.

Вибір не має претенсій показати “типові” або “найкращі” для заступлених авторів твори. Він відзеркалює тільки особисті уподобання та смак перекладача.

Всі переклади зроблені з оригіналів: Емілі Дікінсон, Меріен Мур, Сільвія Плат та Адрієнн Рич з англійської мови, Неллі Захс та Ельзе Ляскер-Шюллер з німецької мови, Казімера Іллаковичувна та Марія Павліковска-Ясножевска з польської мови, Анна Ахматова та Маріна Цвєтасва з російської мови.

АННА АХМАТОВА, 1889-1966.

Анна Ахматова народилася в Одесі й була українського роду. Справжнє її прізвище — Анна Андріївна Горенко. Студіювала право і літературознавство в петербурзькому університеті. Дебютувала збіркою поезій *Вечір* (1912). Інші її збірки: *Віршиця* (1914), *Анno Domini* (1922), *Іва* (1940), *Ташкентські вірші* (1942-44). Перекладала на російську мову лірику Івана Франка, робила теж поетичні переклади з китайської, корейської, французької мов. Належала до групи акмеїстів. Радянська критика не схвалювала її проїнятої “індивідуалістичними занепадницькими мотивами” лірики, зате західня критика вважає її одним із передових російських поетів двадцятого століття. Анна Ахматова була від 1910 до 1919 року одружена з російським поетом Ніколаєм Гумільовим, що його пізніше (в 1921 році) розстріляно. Переживання Ахматової, пов’язані з арештом і засланням її сина, знайшли віддзеркалення в циклі поезій “Реквієм”, що був написаний в 1935-1940 роках. Померла в Москві.

“В последний раз мы встретились тогда...”

**

Востаннє ми зустрілися тоді
На набережній, де завжди стрічались.
Ставало тісно Невиній воді
І всі у місті новені боялись.

Він говорив про літо, клявся тим,
Що жінка як поет — то сміховиння.
Мені ж запам'ятався царський дім
І петропавловська твердиня.

Тому, що день був зовсім мов не наш,
А мов дарунок божий, благовісний,
І в час цей подарована вона —
Остання із усіх, безумна пісня.

“Сьогодні мне письма не принесли...”

**
*

І знов мені листа не принесли:
Невже забув, невже кудись поїхав?
Весна дзвенить, як срібні трелі сміху,
У гавань з моря кораблі прийшли.
І знов мені листа не принесли...

Він був зо мною зовсім ще недавно,
Ласкавий, і закоханий, і мій,
Та це було тоді ще — узимі,
Тепер весна — і смуток непоправний.
Він був зо мною зовсім ще недавно.

Я чую: трепіт лагідних смичків,
Мов передсмертний біль, по струнах б'ється
І страшно так, що серце розірветься,
Не допишу я ніжних цих рядків...

"В сороковом году"

В СОРОКОВОМУ РОЦІ

1.

"Когда погребают эпоху..."

Тоді, як ховають епоху,
Надгробній псалом не звучить.
Крошва з чортополохом
Нехай же її прикрасить.
Погребінки лиш, мов на лихо,
Завзялися. Діло не жде!
І тихо, так, Господи, тихо,
що чути, як час іде.

А згодом вона випливає,
Мов трун на весільній воді, —
Та матері син не пізнає,
Відвернеться вшук тоді.
Схиляються голови низько,
Мов маятник, місяць зрива.

На мертвих бульварах паризьких
така от тепер тишина.

2. Лондонцям.

"Лондонцям"

Двадцятьчверту ось драму Шекспіра
Пише часу байдужа рука.
Всі ми учасники грізного пира
Гамлета радше читали б, чи Ліра
Там, де пливе олив'яна ріка;
Радше сьогодні голубку Джульєту
З піснею смутку вешн б до могил,

Радше слідили б крізь вікна Макбета,
Мліли б із тим, хто за гроші убив —
Тільки не цю, не цю двадцятьчетверту
Цю прочитати не маємо сил!

“По неделе ни слова ни с кем не скажу”

**
*

Ні до кого і слова в ці дні не кажу,
Біля моря самотня сиджу,
І так люблю, що бризки солоні морські,
Як і сльози мої, гіркі.
Весни й зими пройшли, та мені лиш одна
Залишилась у згадці весна.
Вже теплішали ночі, вже сніг розтавав,
Я до місяця вийшла надвір.
Раптом хтось незнайомий мене запитав
В тиші сосон, під небом зір:
“Чи ти та, за якою шукаю від літ,
Чи ти та, що у юності дні,
Наче мила сестра веселила мій світ?”
Я сказала незнайомому: “Ні!”
Та як блиск піднебесний його осіяв,
Руки мусіла я простягти,
І він перстень таємний мені дарував,
Від любови щоб оберегти.
Він назвав ті прикмети, що будуть там,
Де зустрітисся знову треба нам:
Море, кругла затока, високий маяк,
А над все найважніший — полин...
Як життя почалося, хай скінчиться так.
Я сказала, що знаю: амінь!

EMILY DICKINSON, 1830-1886.

ЕМІЛІ ДІКІНСОН

Емілі Дікінсон народилася в містечку Емгерст, в штаті Масачусетс. Закінчила середню школу в Емгерсті та вчилася один рік у жіночій семінарії Мавнт Голиовк. Все життя провела в батьківському домі; майже не виїждила із Емгерсту. Опублікувала за життя лише кілька поезій в періодичній пресі. Перша посмертна збірка її поезій появилася 1890 року, а перше повне видання поезій у трьох томах вийшло друком аж у 1955 р. Критика ставить Емілі Дікінсон поруч із Волтом Вітменом, як одного із основоположників модерної американської поезії.

"To make a prairie it takes a clover and one bee"

**
*

Щоб мати степ, потрібні коноплина і бджола,
Одна лиш коноплина і бджола,
І мрія щоб була.
Та мрія вистачить її сама,
Як бджіл нема.

"A Death blow is a Life blow to Some"

**
*

Приносить смерть для декого — життя,
Для тих хто жив, не знаючи буття,
Хто, якби жив — помер би, але ось
Помер — і враз живуче почалось.

"The thought beneath so slight a film"

**
*

Тоненька плівка, що покрила думку,
Її ще виразніше опромінить —
Підкреслені мереживом зідхання,
Імлюю — Апеніни.

"Exultation is the going"

**
*

Захват радости — це вихід
З суходолу в океан,
Повз півострови — оселі —
Вглиб у вічності туман —

Сам із гір, чи зрозуміє
Нас моряк на кораблі,
Наше божеське сп'яніння
Першу мілью від землі?

"Is Heaven a Physician?"

**
*

Чи небо — лікар? Кажуть,
Що може лікувати —
Та ліки ці — посмертні:
Де їх шукати?
Чи небо — наш бухгалтер?
Борги числить нам небо?
Такого переторгу
Мені не треба.

"Presentiment is that long shadow on the lawn"

**
*

Передчуття — ця довга тінь в городі,
Вказівка, що сонця заходять;
Траві здивованій об'ява та:
Це ось надходить темнота.

"This quiet Dust was Gentlemen and Ladies"

**
*

Цей тихий порох був пані й панове,
Дівчата й хлопчакки;
Був сміх, і вміння, і зідхання,
І кучері, й шовки.
Завмерлий сад цей був палацом літа;
Буяння бджіл і рож
Тут завершило східний свій кругобіг,
Щоб зникнути також.

"Falth is a fine invention"

**
*

Віра — прекрасний винахід
Для тих, хто бачить небо;
Та добре мати мікроскоп
В час наглої потреби!

“ ‘Hope’ is the thing with feathers”

**
*

“Надія” — щось пернате
На сідалі в душі —
Співає пісеньку без слів
Всі дні і ночі всі.

Звучить найкраще в бурі —
І сумно бурі цій,
Що може вб’є в пташині
Тепло людських надій.

Я чула звук цей на морях
І там, де льоду край —
Та не сказав ніколи птах:
Себе — хоч кришку дай!

“The heart asks pleasure first”

**
*

Спочатку серце просить насолод,
А потім — звільнення від болю,
Тоді лиш — забуття терпінь,
Щоб полегшити долю.

А потім просить: спати,
І врешті, як упертий
Засудить Інквізитор —
Свободу вмерти.

NELLY SACHS, 1891-1970.
НЕЛЛІ ЗАХС

Народжена в Берліні, Неллі Захс була єврейкою і зазнала переслідувань з боку нацистського режиму. В 1940 році, за допомогою Сельми Лягерлеф, їй вдалося втекти до Швеції, і там вона залишилася до кінця свого життя. Важливіші її поетичні збірки: *В помешканнях смерти* (1946), *Затьмарення зір* (1949), *І ніхто не знає, що далі* (1957), *Втеча і переміна* (1959), *Подорож у безпилля* (1961), *Вибрані поезії* (1963), *Жевріючі загадки* (1964), *Пізні поезії* (1965). Писала теж оповідання і п'єси та займалася перекладами із шведської літератури. Була лавреаткою багатьох нагород у Швеції та в Німеччині, а 1966 року надано їй літературну нагороду Нобеля.

“Chor der Geretteten”

ХОР УРЯТОВАНИХ

Ми врятовані:

З наших порожніх костей смерть уже флейти
вирізувала,

По наших жилах смерть вже смичком потягала,
Наші тіла голосять ще
Своєю скаліченою музикою.

Ми врятовані,

Хоч петлі скручені для наших ший все ще висять
Перед нами в синьому повітрі,
Хоч клепсидри далі наповнюються
Краплями нашої крові.

Ми врятовані,

Але все ще в'їдаються в нас хробаки страху.
Наші зорі зариті у поросі.
Ми врятовані
Просимо вас:
Показуйте нам своє сонце поволі,
Провадьте нас від зірки до зірки, поступово,
Дозвольте нам потихеньку пізнати життя наново.
Бо інакше пташиний спів,
Чи хлюпіт відра при криниці,
Міг би довести до вибуху наш погано запечатаний
біль

І ми б вишуміли зовсім —
Просимо вас:
Не показуйте нам ще собаки, що кусається —
Бо може, може статися,
Що ми розпадемося в порох,
На ваших очах розпадемося просто у пил.
Що ж тримає наші тканини укупі?
Ми — без віддиху,
Душа наша плила до Нього із півночі
Задовго ще перед тим, поки тіло наше врятовано
В арку хвилини.
Ми — врятовані,
Ми тиснемо вашу руку,
Ми дивимось вам увічі,
Та єднає нас вже лиш тільки прощання,
Прощання у поросі
Єднає нас разом із вами.

“Bereit sind alle Länder”

**
*

Усі краї готові підійнятись
із карти світа,
страсти із себе шкіру зір,
сині в'язки морів
прив'язати на спині,
гори з вогнищим корінням
на диміюче волосся мов шапки засадити.

Готові останній вантаж мелянхолії
нести у валізі — кокон цього метелика,
що на його крилах воли закінчать
колись цю подорож.

“Schmetterling”

МЕТЕЛИК

Яке прекрасне потойбіччя
в пилок твій намальоване.
Крізь вогняне ядро землі,
крізь шкаралупу камінну,
дійшло до тебе,
прощальна тканко в мірі проминальностей.

Метелику,
ти — всіх істот добраніч!
Вага життя і смерти
сходить крильми твоїми
на пелюстки троянд,
що в'януть в дозріваючому світлі.

Яке прекрасне потойбіччя
в пилок твій намальоване.
Який це знак королівський
у таємниці повітря.

“Glühende Rätsel (1)”

ЖЕВРІЮЧІ ЗАГАДКИ (1)

Цісі ночі
пішла я в темну бічну вулицю
за рогом
Там тінь моя лягла
мені в обійми
Ця ноша втомлена
хотіла бути ношена
а колір Ніщо мовив:
Ти — потойбіч!

“Wer ruft?”

ХТО КЛИЧЕ?

Хто кличе?
Власний голос!
Хто відповідає?
Смерть!
Чи загибає дружба
у військовому таборі сну?
Так!
Чому не піє півень?
Він жде щоб поцілунок розмарину
поплив з водою.
Що це?
Це мить опущення
з якої випав час
убитий вічністю!
Що це?
Сон і смерть — безприкметні

KAZIMIERA IŁŁAKOWICZÓWNA, 1892-
КАЗИМЕРА ІЛЛАКОВІЧУВНА

Народжена у Вільні, Казімера Іллаковічувна дебютувала збіркою *Ікарові лети* в 1912 році. Важливіші серед її книжок: *Смерть Фенікса* (1922), *Риболовля* (1926), *Птах, що плаче* (1927), *Дзеркало ночі* (1928), *З глибини серця* (1928), *Попіл і перлини* (1930), *Героїчні балади* (1934). Займалася теж перекладами з німецької, російської та угорської літератур. Була лавреаткою різних літературних премій: нагороди міста Вільно (1930), державної літературної нагороди Польщі (1935), нагороди ПЕН-Клубу за перекладацьку діяльність (1954), міської нагороди Познаня (1957). Критика визнає її одним із передових поетів Польщі в періоді між двома світовими війнами.

“Zawieszono na nitce deszczu”

НА ДОЩУ ЗАВІШЕНІ НИТЦІ

Чим можу хвалитися далі,
крім слів, що у вірша скритці:
округлі жалю коралі
на дощу завішені нитці.

Сповідь — ясно, була неовна,
і розгрішення вже не шукай...
Дні — мов плетена біла вовна,
ночі — чорна вовна шорстка.

Не підглянув ніхто з перехожих —
всі розумні і дурні докупи,
що крізь пальці плили погожі
хвилі щастя, що їх не відкупиш.

Час застигло на місці — палить...
Збереглись лиш, мов краплі на квітці,
кольорові жалю коралі
на дощу завішені нитці.

“Do ojczyzny mojej — ciszy”

У МОЮ ВІТЧИЗНУ — ТИШУ

Над заметом, як птах, вишу:
там пожежа, тут знемога...
У мою вітчизну — тишу
жодна не веде дорога.

Не почують, не напишуть:
йдуть бої — як вістку дам я?
Про мою вітчизну — тишу
вже пропала навіть пам'ять.

Птах крилом по хмарах пише —
пер у нього позичаю:
про мою вітчизну — тишу
вістки жодної немає.

“Dwa ptaki”

ДВА ПТАХИ

Якже мало знаємо про птахів!
Жив глухонімих раз сіромаха,
що привик ранесенько вставати,
підглядати соловейка-брата.
Соловейко із розверстим дзьобом,
непомітний, зовсім без оздоби,
тряс сердечним криком цілу галузь...
В той же час глухонімих щоранку,
педантично і безперестанку,
хробаки визбирував помалу.

Потім засинали — хто як годен:
один — ситий, а другий — голоден,
та обидва виповнені щастям.
Лиш глухому дотепер не вдасться
зрозуміти солов'я-невдаху...

Якже мало знасмо про птахів!

“Taki sam kraj”

ЦЕЙ САМИЙ КРАЙ

Майже цей самий край,
і міст подібний, і гай,
могили, бур'ян, трава,
і церква — хіба що нова.
Та ось на могилах хрести
не — похилені, не — криві,
— чужі!

“Smierć”

СМЕРТЬ

Раніш не було ще смерти,
потім тінь її доростала до тіні моєї на міру,
потім знову ж лежала об кут оперта,
неначе в рулони папірус.

А сьогодні вона під рукою щоденно,
кожна піч моя нею багата,
і чекає — близька і моя — на мене,
мов книжка ще нерозтята.

ELSE LASKER-SCHÜLER, 1869-1945.

ЕЛЬЗЕ ЛЯСКЕР-ШЮЛЕР

Ельзе Ляскер-Шюлер народилася у Вуперталь-Ельберфельді, в Німеччині. Дебютувала збіркою поезій *Стикс* 1902 року. Інші її поетичні збірки: *Сьомий день* (1905), *Книга Петра Гілле* (1906), *Ночі Тіна з Багдаду* (1907), *Мої чудеса* (1911), *Єврейські баляди* (1913), *Купола* (1920), *Теби* (1923), *Мій синій фортеп'ян* (1943). Писала теж п'єси, романи, оповідання, есеї. 1933 року покинула Німеччину й емігрувала спершу до Швейцарії, потім до Палестини. Померла в Єрусалимі. Була двічі одружена і мала сина, який помер замолоду. Критика вважає її одним із передових німецьких поетів — піонерів експресіонізму.

“Weltschmerz”

ВЕЛЬТШМЕРЦ

Я — палаючий вітер пустині,
Що охолов і взяв постать людини.
Де сонце, щоб мене розчинити,
Де грім, що міг би розбити!
Мов Сфінкс, камінна моя голова
Гнівом своїм небеса визива.

"Mein Kind"

МОЄ ДИТЯ

Кричить вночі моє дитя,
В гарячці встало з забуття,
Мов туги повна юність.

Роздерти б серце ось навпіл,
Дала б я крові власних сил.

У світлі місяця уже
Ось смерть гісною повзе.

Земля, однак, цвіте, ясна,
Розспівана іде весна,

Дитину пестить вітерець —
Пахучий Бога посланець.

"Frühling"

ВЕСНА

У ніч весняну я і ти
Ми хочем з місяцем сидіти:
Учиш сміятись, так як ти,
В життя своє даєш ввійти —
Ми хочем бути, наче діти.

Я спрагла батькових жалінь,
Любов'ю матері несила.
Життя мого невтишний гін,
Що був мені, немов проклін,
Учусь, мов ворога, любити.

З дерев, що квітнуть навесні,
Кохання запах цей прекрасний.
Будь батьком-матір'ю мені,
Весною будь мені в ці дні,
І будь — мій власний.

“Weltende”

КІНЕЦЬ СВІТУ

В світі панує плач,
Так наче це Бог помер,
І тіль олив'яна, що впала, мов плащ,
Тяжка, наче гріб, тепер.

Ходи, сховаймося ближче...
Життя у серцях всіх лежить,
Мов в гробовищах.

Цілунком упиймося вщерть —
Ця туга, що стукає в світ,
Несе нам смерть.

“Weltflucht”

ВТЕЧА ВІД СВІТУ

Я хочу у безмежне
— Назад у себе.
Вже розцвітає пізньоцвіт
Душі моєї —
Може запізно вже мені назад?
Тут серед вас — помру я!
Ви душите мене собою.
Я так хотіла б протягнути ниті
Як-будь, довкола,
Безладно,
Плутано,
Щоб вас збентежити,
Щоб утекти
У себе.

MARIANNE MOORE, 1887-1972.

МЕРІЕН МУР

Народжена в місті Сент Люїс, Меріен Мур вчилася в Інституті Мейсера, опісля в Брін Мавр коледжі, де здобула ступінь бакалавра. Дебютувала збіркою *Поезії* 1921 року. Важніші її книжки: *Спостереження* (1924), *Вибрані поезії* (1935), *Ящір* (1936), *Що таке роки?* (1941), *Все ж таки* (1944), *О, щоб бути драконом* (1959), *Скажи, скажи* (1966). Перекладала байки Ля Фонтена, писала критичні есеї. Була лавреаткою багатьох літературних нагород. За збірку *Зібрані поезії*, що вийшла друком 1951 року, отримала всі три найважливіші американські нагороди за поезію: Пуліцера, Боллінгсена та National Book Award. Кілька американських університетів вшанувало її почесними докторатами. 1965 року, з нагоди 75-ліття Меріен Мур, вийшов друком окремих *Festschrift*, а Академія Американських Поетів признала їй спеціальну премію за визначне досягнення в поезії на протязі чотирьох десятиліть.

“Poetry”

ПОЕЗІЯ

Я теж недолюблюю її: с речі куди важливіші,
як це бренькання.
Читаючи її, одначе, — з повною для неї зневагою —
відкриваєш у ній,
як-не-як, місце для справжнього.
Руки, що схоплюють, очі,
що можуть розширюватись, волос,
що дуба стає, колни мусить —
ці речі важні не тому, що

їм можна надати високозвучної інтерпретації, але
 тому що вони —
 потрібні. Коли вони стають такими похідними, що
 аж незрозумілими, тоді
 можна сказати те саме про нас усіх: ми
 не захоплюємось тим, чого
 не розуміємо: кажаном, що
 висить догори ногами або шукає їжі,
 штовханням слонів, диким конем, що качається,
 вовком,
 що невтомно сидить під
 деревом, непохитним критиком, що сіпає
 шкірою, як
 кінь, почувши блоху, у-
 болівальником бейзболу, чи статистиком —
 не є теж правильно
 ставитись з упередженням до торгових
 документів
 і підручників. Явища ці — важливі. Треба
 розрізнити, одначе:
 коли все те витягають на видне місце пів-поети,
 у висліді це — не поезія,
 і не будемо мати її, аж поки
 поети серед нас не стануть
 “уточнювачами уяви”, поки
 не підіймуться над зухвальство і
 тривіальність
 і не покажуть на розгляд нам уявних городів
 із справжніми в них жабами.
 Тимчасом, якщо ти домагаєшся сирого
 матеріялу поезії в усій його сирості з одного боку
 та того, що справжнє, з другого, тоді
 тебе і справді цікавить поезія.

"What Are Years?"

ЩО ТАКЕ — РОКИ?

Що таке — наша невинність,
наша провина? Всі ми — нагі,
ніхто не певний. Звідкіля це
взялась відвага: запит без відповіді,
рішучий сумнів, що
німо кличе, що глухо слухає, що
у нещасті, навіть у смерті,
заохочує друзів,
що в поразці

гартує душу? Той щасливий
і бачить глибоко, хто
погодився із смертністю,
хто і в своєму ув'язненні
підноситься понад себе, як
море в безодні, що вируче,
щоб визволитись і не може
і що, піддавшись,
перетриває.

Хто чує силу, так
поводиться. І навіть птах
росте, співаючи, простує
свій літ угору. Він — хоч у полоні —
але співає:
яка маленька річ — вдоволення,
яка пречиста — радість.

Це ж і є смертність,
це є вічність.

**MARIA PAWLIKOWSKA-JASNORZEWSKA,
1893-1945.**

МАРІЯ ПАВЛІКОВСКА-ЯСНОЖЕВСКА

Марія Павліковска-Ясножевска народилася в Кракові. Дебютувала збіркою поезій *Небесні мигдали* 1922 року. Більш відомі її збірки: *Рожева магія* (1924), *Поцілунки* (1926), *Лісова тиша* (1928), *Сирий шовк* (1932), *Кристалізації* (1937), *Троянда і ліси в полум'ї* (1940), *Жертовний голуб* (1941). Писала теж драми. Належала до літературної групи "Скамандр". В 1935 році отримала нагороду Об'єднання Польських Літераторів за найкращу поетичну збірку 1932-1935 років, а в 1937 році — літературну нагороду Кракова. Критика називала її "королевою польської лірики", "польською Сапфо". Була тричі одружена. Померла на еміграції в Англії.

"Najpiękniejszy sen"

НАЙКРАЩИЙ СОН

Вчора знову приснився неждано
мій улюблений сон — незрівнянний! —
що пливу — не в воді, а в повітрі.

Люди в сні про це зовсім не знають,
бо закон притягання вивчають —
знань і поступу горді арбітри.

Сидимо, попиваємо каву,
і розмова у нас нецікава,
про панюсю якусь-то сердиту...

Враз, розбивши таріль без спонуки,
скачу з крісла, здіймаючи руки,
і вікном вилітаю відкритим.

Небо грає туркусом, алмазом —
знизу вигуки чую щоразу,
що несе мене чорт понад дахом!

Вже майдан весь юрбою покрито:
світять свічі і палять кадило —
бачу лица, поблідлі від жаху.

Відпливаю далеко-далеко,
струмінь вітру відштовхую легко,
і сміюсь із дурної парафії —

Гордість серце тверде мос гріє,
що ніхто з них цих штук не уміє —
всі стоять лиш, як на фотографії.

На верхів'ях дерев спочиваю,
ніби янгол, у хмарах літаю...
Поліцаї щось знизу голосять.

Найновішим я плаваю стилем,
груддю дихаю, повною сили,
ластівки відгортаю з волосся.

Потім я доганяю пілота,
що у нього до штук є охота,
що літає комітьголовою.

Зачіпаю літак, мов сирена,
і ось чую вже сильні рамена
— це пілот мене тягне з собою.

Не цілуй, не цілуй так, пілоте,
обійнявши в скаженому льоті,
щоб зашвидко не впасти на землю.

В тебе темне, солодке обличчя,
аскетичне, мов з середньовіччя,
під крилом твоїм щастя надземне.

Уночі, повернувшись пішки,
мов нічого — присяду я нишком
біля лямп, в затишші домашнім...

Всі сидять, урочисті страшенно,
не говорять ні слова до мене,
споглядають значуще, із кашлем.

“Światu”

СВІТОВІ

Цей світ є для мене і я для світу,
що серце моє вагою пригнітив,
немов непритомний любовник.

Уся віддаюсь у безжурнім полоні,
хоч він несе смерть мені у долоні,
мені, найвірнішій з любовниць.

Скарби різноликі, метеликів крила
кладе перед мене на мить, що наспіла,
аж знову розкине їх вітер.

Цілую уста многоусні, жадані:
в обіймах, прошу, говори про кохання,
аж вічно засну я, мій світе.

“Krowy”

КОРОВИ

Усміхнені, байдужі і здорові
кружляєте, немов спокійна згряя,
— такі, мов ремигаючі корови
біля когось, хто на хресті вмирає...

"Fotografia"

ФОТО

Коли щастя я мала і доторк
твого тіла, і землю всю мала,
а лишнюся тільки фото,
то — це мало, це — дуже мало...

"Gwiazdy spadające"

ПАДАЮЧІ ЗОРІ

З рамен твоїх я бачу розкіш тремтячого неба...
Впала зірка. І друга, і третя. Епідемія у безодні!
Мов земля стала небом сьогодні,
тож зіркам перенестися треба.

"Kobieta-Ikar"

ЖІНКА-ІКАР

Жінка-Ікар летить довше,
бо легша.
Повітря її підіймає і, пірвана вгору вітрами,
підноситься без надії, усміхнена, наче гейша —
а потім падає важко униз,
мов камінь.

SYLVIA PLATH, 1932-1963.
СІЛВІЯ ПЛАТ

Сільвія Плат народилася в Бостоні. Освіту здобула у Смит Каледжі (ступінь бакалавра *summa cum laude* в 1955 році) та в університеті Кембридж, в Англії (ступінь магістра в 1957 році). Дебютувала 1960 року збіркою поезій *Colossus*. Пізніше, вже після її смерті, появились збірки: *Апрель* (1965), *Незібрані поезії* (1965), *Через воду* (1971), *Зимові дерева* (1971). Була теж автором одної повісти. Отримала нагороду *Mademoiselle* за прозу (1953), нагороду Ірини Глескок за поезію (1955), нагороду Бес Гокин від журнаду *Poetry* (1957), першу нагороду за поезію на фестивалі Челтенгем в Англії (1961). Від 1956 до 1962 року була одружена з англійським поетом Тедом Юзом, жила з ним та їхніми двома дітьми в Англії. Покінчила життя самогубством.

“Tulips”

ТЮЛЬПАНИ

Тюльпани надто хвилюючі, тут — зима.
Глянь, як біло довкола, як тихо, як засніжено.
Вчүся спокою, лежачи тихенько, в самоті,
Так як світло лежить на білих стінах, на ліжку,
на руках.
Я — ніхто; вибухи — не моє діло.
Я віддала своє ім'я і одяг щоденний — медсестрам,
Свій життєпис — анестезіологові, тіло — хірургам.
Мою голову підперли між подушкою і
простирадлом,
Як око між повіками, що не можуть зімкнутися.

Чоловічок, дурний, мусить сприймати все.
Медсестри ходять і ходять, не турбуючи,
В білих чіпках, немов чайки, що прямують з моря
на сушу,
Роблять щось там руками, кожна одна — така сама,
Незмога сказати, скільки їх тут довкола.

Мое тіло для них — камінчик, піклуються ним,
як вода
Піклується камінцями, що по них пропливає,
вигладжуючи їх ніжно,
Несуть мені отупіння в блискучих своїх голках,
несуть мені сон.
Я загубила себе, і багаж мій мені набрид —
Моя лякерована торба, мов чорна скринька на ліки,
Мій чоловік і дитина усміхнені на родинному фото;
Їх усмішки зачіпають мене за шкіру усміхненими
гачками.

Вислизнуло усе — тридцятилітній вантажний
човен —
Вперто держуся за ім'я своє і адресу.
Вичистили мене з усіх любих мені асоціацій.
Гола, застрашена, на зеленій подушці з пластмаси,
на возику,
Я бачила, як зникають з виду порцеляна, скатерті,
книги —
Все залила вода і покрила мене з головою.
Я — черниця тепер, не була ще такою чистою.

Квітів я не хотіла, я лише хотіла лежати
Із руками піднятими і бути зовсім порожньою.
Як вільно це, не уявляси, як вільно —
Спокій такий великий, аж занаморочливий,
І нічого не вимагає, хіба ім'я на карточці тощо.
Ось так мертві доходять. Я уявляю,

Як замикаються їм уста, прийнявши таблетку
причастя.

Тюльпани занадто червоні, від них боляче.
Крізь дарунковий папір я чула, як вони дихають
Легко, крізь повивання білі, мов страшне
немовлятко.

Червоність їхня перекликається з моєю раною.
Вони — делікатні: здається, пливуть у повітрі,
Та мене придавили вагою язиків своїх кольорових:
Тузін червоних важелів з олова мені на шию.

Раніш ніхто не пильнував мене. Тепер пильнують.
Тюльпани обертаються до мене і до вікна за мною,
Де раз на день світло поволі поширюється, поволі
звужується,

І я бачу себе: пласку, смішну, тінь паперової
вирізки

Між оком сонця і очима тюльпанів —
Я ж не маю обличчя, я ж хотіла себе знеобличити.
Живі тюльпани забирають у мене кисень.

Поки вони не прийшли, повітря було спокійне:
Віддих за віддихом, туди і назад, без клопоту,
А ось тюльпани виповнили його, як гамір,
Тепер повітря вируче довкола них так, як ріка
Вируче довкола потопленого, в червоній іржі,
мотора.

Вони концентрують увагу мою, яка досі
Вдоволялась самою грайливістю без жодного
зобов'язання.

Стіни, здається мені, також уже стали теплішими.
Тюльпани повинні бути за ґратами, мов небезпечні
тварини,
Вони відкриваються, немов рот якогось kota із
Африки.

Я чую знов своє серце: воно відчиняється-
замикається,
Червона миска його розцвітає любов'ю до мене.
Пробую пити воду — вона тепла й солоня, мов
море,
І походить з країни, що далека така, як здоров'я.

“Sheep in Fog”

ВІВЦІ В МРЯЦІ

Горби відступають у білість.
Люди чи зорі
Дивляться сумно: вони недоволені мною.
За поїздом віддиху смуга.
О нешвидкий
Коню іржавого кольору,
Підкови, тужливі джонки —
Зранку чимраз то більше
Ранок чорнішас:
Квітка опущена.
В костях моїх тишина,
Поля далекі серце мені розгоплюють.
Вони загрожують,
Що поведуть мене прямо у небо,
В небо без батька, без зір, у чорну воду.

ADRIENNE RICH, 1929-
АДРІЄНН РИЧ

Адрієнн Рич народилася в Балтиморі. Освіту завершила ступнем бакалавра в Редкліф каледжі в 1951 році. Цього ж року дебютувала збіркою поезій *Зміна світів*. З інших її книжок важливіші: *Шліфувальники діамантів* (1955), *Життєві конечності* (1966), *Летючки* (1969), *Бажання зміни* (1971), *Занурення в руїну* (1973), *Поезії: вибрані і нові, 1950-1974* (1975), *Мрія про спільну мову* (1978). Збірка *Занурення в руїну* здобула нагороду американських видавців National Book Award за 1975 рік. Адрієнн Рич активна у феміністичному русі і є теж автором книг прози *Материнство* (1976) та *Про брехню, секрети і мовчання* (1979). Вона — вдова і мати трьох синів. Живе в Нью-Йорку.

“Boundary”

ГРАНИЦЯ

Що сталося тут — це, далєбі,
Розіб'є світ на частки дві:
Пів мені і пів тобі.
Це тут межа для розбиття,
Бо затісний узор життя,
Щоб умістились ти і я.
Який могутній волосок,
Що через нього долі крок
Веде у самоту думок —
Та цей же волос, злу на злість,
Противоріч еднав би зміст
І міг би буги, наче міст.

ЛЮДИ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

Обличчя їх — безпечна обстановка
Голляндських кахлів, перських килимів,
Де ваза, повна овочів, стояла
У безтурботнім світлі пополудня —
Їх голоси, їх постаті в городі,
Як чай там ставили, чи підтинали зелень,
Нас переслідували і смутили.
Бо бути молодим — це означало
Бувати-жити завжди в домі інших,
Чий мир був наш лиш з другої руки,
Не нами створений і був він наш недовго.
Не наш був звичай дому, і не наші
Від сонця збляклі голубі завіси,
Ні згадка про різдвяне прийняття
З-перед років — їх спомини усі
Про власну владність, про буття підвладним,
Ми куштували з заздрістю. Ласкаві,
Вони дали б нам все. Ось ваза фруктів
Для нас поставлена, і нагорі кімната
Для нас лише. Та не могли нам дати
Літ два десятки досвіду життя.
Ніколи теж нічого не казали
Про пляму на блискучій балюстраді,
Про тріщину в вікні у кабінеті,
Ні про листи, заховані в шухляді,
Ключ від якої десь давно пропав.
Все мали зрозуміти ми, вернувшись,
Колись, в наш час: як мир здобуто цей,
Скільки домов було і скільки недовмлень.

"Pieces"

УЛІАМКИ

"Breakpoint"

1. Прорив

Музика слів
сприйнята як факт

Сходи що не вмщали нас удвох
розколені в повітрі

Власне "я" заховане в урну
мов попіл

Любила тебе більше ніж ти міг сам
— ким ти б не був, любила —

І досі люблю але тільки
як одне із облич на вулиці

"Relevance"

2. Причетність

Як стати віч-на-віч
тій ученості

Писали відповідь нам критики
питання були нашими

Рамена, груди
що будяться в холоді

І йогурту горня
опівдні з'їджене
без жодних вияснень

Книжки, що їх ми позичали
щоб прочитати думку один в одного

Гора видань дешевих
з обох боків каміна
і біля ліжка

Чи важне те
що книги ці
з невисловного болю
як денне світло з тих годин
коли горить неон
на вежі страхувального будинку
всю ніч мов місяць

"Memory"

3. Спомин

Включений в неї
досяг завершення
та все без змін

Якщо не це, то що ж
сполуку спаює

Вся мудрість про любов
не має значення

Закохуємось на словах
а кінчимо в мовчазності
в її двозначності

Завжди кохасмо і кінчимо
бо в світі цім немає місця
тим бути чим ми мріяли

Чи ми як він казав
із того покоління що забуло
нальоту рев і блиски громовиці
і один одного

"Time and Place"

4. Час і місце

Пливкий туман згоряє
вздовж дороги

Плюскіт води
світло на стінах халупи

Сміття виносимо рано
на вогку вулицю

Прокинувшись, завжди ті самі
старі становища
займає розум

новий день твориться
як чашка порцеляни

тверда, сметанкового кольору, що не б'ється
навіть в час наших подорожей

"Revelation"

5. Відкриття

Сьогодні вранці: читала Сімону Вейл
про втрату ласки
випила склянку води
згадала сон що розбудив мене:
хтось, кілька їх
вдерлись в мою кімнату
і хочуть вбити
Я кличу ім'я твое
ритм двох його складів
дзвенить крізь сон
знаю, що надаремне

знаю
що спиш не чуючи
ім'я твоє викрикую
немов заляття
мов знак що його роблять
забобонні
єдині вірні цього світу

“Our Whole Life”

ВСЕ ЖИТТЯ НАШЕ

Все життя наше переклад
з дозволеними вигадками
вузол брехонь
що пожирає сам себе щоб розв'язатися
Слова перегризли слова
значення спалені геть мов фарба
під паяльною лямпою
Всі оці мертві літери
перекладені на мову гнобителя
Спробуй сказати лікареві де болить
як цей альжирець
що йшов із села палаючи
все тіло в хмарі болю
для цього слів немає
хіба він сам

МАРИНА ЦВЕТАЕВА, 1892-1941
МАРИНА ЦВЕТАЄВА

Марина Цветаева народилася в Москві. Дебютувала збіркою *Вечірній альбом* у 1911 році. Пізніше появились збірки поезій: *Магічний ліхтар* (1912), *Із двох книг* (1913), *Версти* (1922), *Вірші до Блока* (1922), *Розлука* (1922), *Ремесло* (1923), *Психея* (1923), *Після Росії* (1928), *Лебединий табір* (1957) та інші книги. Писала теж драматичні етюди, п'єси, есеї, літературознавчі статті. Перекладала твори Івана Франка та Лесі Українки. Була дружиною Сергея Ефрона та мала двох дітей. Від 1922 до 1939 року жила з родиною на еміграції, пізніше повернулася в Росію. Покінчила життя самогубством, після евакуації до Елябуги, в Татарській автономній республіці.

За свого життя Марина Цветаева рідко втішалася зрозумінням і підтримкою літературної критики, як на еміграції, так і на рідній землі. Сьогодні її вважають одним із передових російських поетів двадцятого століття.

“Моим стихам, написанным так рано...”

**
**

Поезіям, написаним так рано,
Що я не знала ще, що я — поет,
Що сипались, мов бризки із фонтана,
Мов іскри із ракет,

Що вкралися, мов чортики уперті,
В святилище, де сон і тиміям,
Рядкам про справи молодости й смерті —
Нечитаним рядкам! —

Що здані на поталу магазинам,
(Де їх ніхто не рушить хоч би й раз!)
Моїм цим віршам, мов коштовним винам,
Настане власний час.

“Кто создан из камня, кто создан из глины...”

**
*

Хто з каменя створений, інший — із глини,
А я — наче світло сріблиста!
Я — зрада і зміна, на імення — Марина,
Я — піна із моря іскриста.

Хто створений з глини, хто створений з тіла —
Тим гріб і надгробні тим плити.
Я — хрещена в купелі моря — злетіла
І в льоті постійно розбита.

Проб'ється кріз серце, крізь сіті зрадливі
Мое непокірне свавілля.
Мене — чи ти бачиш тих кучерів звиви? —
Земною не зробиш ти сіллю.

Кришүся об ваші гранітні коліна,
І з хвилею я воскресаю!
Хай славиться піна, розсміяна піна!
Я піну високу вітаю!

“Как правая и левая руна”

**
*

Твоя душа моїй душі близька —
Неначе права й ліва та рука.

Ми ступені — блаженне це тепло! —
Неначе праве й ліве те крило.

Та вітер встане — й прірва пролягла
Від правого до лівого крила!

“Я — страница твоему перу...”

**
*

Я — сторінка для твого пера.
Все прийму я. Я — сторінка біла.
Сторожу повік твого добра:
Я віддати все стократ хотіла б.

Я — село, я — чорний глиб-земля.
Ти — мій дощ, моя промінна спілість.
Ти — Господь, господар мій, а я
Вся чернозем — і паперу білість!

“Благодарю, о Господь...”

**

Дякую, Боже, за дар:
За Океан і за Сушу,
За тіла пристрасний жар,
І за безсмертну душу,
І за розпалену кров,
І за остуджену воду.
— Дякую і за любов,
Дякую і за погоду.

“Если душа родилась крылатой...”

**

Як лиш душа вродилась крилата —
Що їй хороми, і що їй хата!
Що Джінгісхан їй — що крик Орди!
Маю я двох ворогів завжди,
Двох близнюків нерозривнозлитих:
Голод голодних і ситість ситих!

“В лоб целовать — заботу стереть”

**

В чоло цілувати — турботу стерти.
В чоло цілую.
В очі цілувати — безсонність відняти.
В очі цілую.
В уста цілувати — водою поїти.
В уста цілую.
В чоло цілувати — пам'ять стерти.
В чоло цілую.

“Вот опять окно”

**
*

Знову тут вікно,
Що за ним не сплять.
Може п'ють вино,
Може так сидять.
Може стиск руки
Вчить когось кохати.
Є вікно таке
В кожній, друже, хаті.

Зустрічей, розлук
Крик — вікно у ніч!

Лямп яскравий лук,
Чи мигтіння свіч..
Теж нема й мені
Спокою в утомі:
Світло у вікні
І в моєму домі.

Друже, помолись за
                                безсонний дім
Із вікном ясным!

“Кто спит по ночам? Никто не спит!”

**
*

Хто спить по ночах? Ніхто не спить!
Дитя в колисці своїй кричить,
Старий чекає на смерти мить,
А хлопець милій щось гомонить,
В уста їй дише, в очі глядить.

Заснеш — проснешся ти знову тут?
Ще встигнем, встигнем навік заснуть!

А бистрий сторож йде з дому в дім,
Ліхтар рожевий блукає з ним,
І над подушкою серця товчок
Скажено стукає, мов молоток:

Не спи! Кріпися! Кажу це всім!
А то — вічний сон! А то — вічний дім!

З М І С Т

Стор.:

ПОЕЗІЇ 1971-1980 РОКІВ:

Землетрус	9
Травелог	
1. Причастя	11
2. Тост	11
3. Купіль	11
4. Прощання	12
5. Буря	12
6. Молитва	13
7. Vae victis	14
Американський триптих	
Перше відкриття Америки	
1. Navigare necesse est	15
2. Перша лекція демократії	16
3. E pluribus unum	18
Друге відкриття Америки	
1. Lackawanna Manufacturing Company	19
2. Pursuit of happiness	21
3. Plain living and high thinking	22
Третє відкриття Америки	
1. Баляда про срібний ключик	23
2. Мораторій	25
3. Синтеза	27
Читаючи Лесине листування	30
Залицяння	31
Біржа	32
В житті моєму теж був Бабин Яр	34

Розмова з філософом по дорозі з Гантеру	36
Діагноза	37
У лікарні	38
The last frontier	39
ПЕРЕКЛАДИ: ДЕСЯТЬ ЖІНОК-ПОЕТІВ	
Вступ	43
Анна Ахматова	45
Востаннє ми зустрілися тоді	45
І знов мені листа не принесли	46
В сороковому році	
1. Тоді, як ховають епоху	47
2. Лондонцям	47
Ні до кого і слова в ці дні не кажу	48
Емілі Дікінсон	49
Щоб мати степ, потрібні конюшина	
і бджола	49
Приносить смерть для декого — життя ..	49
Тоненька плівка, що покрила думку	50
Захват радості — це вихід	50
Чи небо — лікар?	50
Передчуття — ця довга тінь в городі	51
Цей тихий порох був пані й панове	51
Віра — прекрасний винахід	51
Надія — щось пернате	52
Спочатку серце просить насолод	52
Неллі Захс	53
Хор урятованих	53
Усі краї готові підійнятись	55
Метелик	55
Жевріючі загадки (1)	56
Хто кличе?	56
Назімера Іллаковичувна	57
На дощу завішені нитці	57
У мою вітчизну — тишу	58

Два птахи	58
Цей самий край	59
Смерть	59
Ельзе Ляскер-Шюлер	60
Вельтшмерц	60
Мое дитя	61
Весна	61
Кінець світу	62
Втеча від світу	62
Меріен Мур	63
Поезія	63
Що тане — роки?	65
Марія Павліновска-Ясножевска	66
Найкращий сон	66
Світові	68
Корови	68
Фото	69
Падаючі зорі	69
Жінна-Ікар	69
Сілвія Плат	70
Тюльпани	70
Вівці в мряці	73
Адріенн Рич	74
Границя	74
Люди середнього віку	75
Уламки	
1. Прорив	76
2. Причетність	76
3. Спомин	77
4. Час і місце	78
5. Відкриття	78
Все життя наше	79

МАРТА ТАРНАВСКА, ХВАЛЮ ІЛЮЗІЮ

Марина Цвѣтаєва	80
Поезіям, написаним так рано	80
Хто з каменя створений	81
Твоя душа моїй душі близька	82
Я — сторінка для твого пера	82
Дякую, Боже, за дар	83
Як лиш душа вродилась крилата	83
В чоло цілувати — турботу стерти	83
Знову тут вікно	84
Хто спить по ночах? Ніхто не спить!	85

ВІДГУКИ КРИТИКИ
на першу збірку поезій Марти Тарнавської
ХВАЛЮ ІЛЮЗІЮ

Об'єднання Українських Письменників "Слово",
Нью Йорк: 1972. 47 стор. Обкладинка роботи Якова
Гніздовського.

"Спочатку вдаряє читача філософський споній клясицизму поруч із романтичним зосередженням на особистих переживаннях авторки. Перечитуючи всі поезії, ми бачимо, що це її цілком пов'язання саме і є типовою прикметою авторки в цій збірці".

Лариса М. Л. Онишневич
Наше життя, вересень 1972, стор. 4.

**
*

"У своїй ліриці Марта Тарнавська виступає як свідомо й послідовна продовжувачка традицій київських неонлястиків та поетів пражської школи. Зокрема це виявляється у нахилі до так званої поезії другого ступеня — що її звать "поезією в нвадраті". Це поезія, що виникає не з безпосередніх життєвих вражень, а з читання книжок, із слухання музики, із споглядання мистецьких образів. При тому у Марти Тарнавської немає жодного позування, жодного бажання похизуватися своїм знанням та культурою...".

Ігор Качуровський
"Радіо Свобода", 14 жовтня 1973.

"Вірші — це найперше емотивне насичення слова-образу. Очевидно, ця перша вимога є в Марти Тарнавської сповнена, бо домінанту її творчості представляє еґотизм почуттів з легким забарвленням любовних і навіть романтичних мотивів... Однак властивим тембром всієї збірки не є почуття, а контемпліяція і вдумчивість, ще краще — філософічні рефлексії, що їх збуджують або зовнішні явища, або прочитана думка, або огляданий образ. Це створює певну відсторонь в авторни, дискретну стриманість форми поведінки, в нашім випадку — слова".

Ростислав Єндик

Мета, серпень 1972, стор. 7.

**
*

"... в збірці "Хвалю ілюзію" відбилося філософське розпутьтя сучасности, коли люди відкинули давне і не знайшли нічого нового, що дало б духову основу їхньому життю...".

Луна Луців

Свобода, 15 грудня 1972, стор. 2.

**
*

"...у книжці багатий інтелектуальний багаж, відгомін екзистенціональної філософії. Та при цьому ці поезії можна відчутти серцем, не тільки зрозуміти розумом. Метафори Марти Тарнавської поетичні, але прозорі... Вона не грається поетичним словом, хоч володіє ним майстерно. Вона пише про те, що глибоко відчуває, в її поезії показаний її духовий клімат з усією скомпліованою проблематиною нашого часу...

Є в поезії Марти Тарнавської... свіжість почуттів, не згаслих при всьому снєпичному підґрунті, що його підназує інтелект. Це протиставлення скепсисові розуму — теплого відчуження світу — робить поезію М. Тарнавської цілком своєрідною і — дуже сучасною".

Марія Струтинська

Новий шлях, 22-29 липня 1972, стор. 8.

"Що зворушує читача... у збірці М. Тарнавської — це виразно відчутна ліричність, ширість почуття, висловленого ясно, але стримано, без надмірної екзальтації або наївної розквічаности, на що часто хибує жіноча лірика, відчуття естетики слова, що неможливе без поетичного чуття й належної загальної культури. Збірка свідчить, що авторка — людина чуйна на красу, у творчості серйозна й вдумлива".

Б. Ол. (Борис Олександрів)

Молода Україна, липень-серпень 1973, стор. 11.

**
*

"Мислення ваше не просто філософське, але дійсно сучасне. Коли ви пишете про складний мікрокосм, відчувається, як людина охоплює плюралістичний світ поліфонічним мисленням, з розумінням відносності будь-якої думки чи позиції, з розумінням того, що всі вони співвідносяться за принципом додатковості — ви й декларуєте, й здійснюєте метод — розбити реальність на сотки кольорових скелець й таким чином відтворити подвійність й множинність дійсності, вловити невловиме".

В. М. (Україна)

З приватного листа, 26 жовтня 1978.

**
*

"... this collection demonstrates the vitality of Tarnavs'ka's poetic gift and proves that she is a strong voice among the new Ukrainian literary generation".

W. T. Zyla

Books Abroad, v. 47, no. 2 (Spring 1973), p. 389.

“... there are poets who attempt to find a synthesis of traditional and modern ways in both form and content. An example of such a search is the work of Marta Tarnavs’ka. ... Hers is a philosophical poetry, but at the same time direct and immediate, not given to empty abstractions, not to flights of fancy, nor to the shock-effect found in some of the younger writers...”.

Leonid Rudnytzky “Commentary” to
“New Directions in Ukrainian Poetry in the United States” by
George G. Grabowicz in **The Ukrainian Experience in the United States**; a symposium. Ed. by Paul R. Magocsi. Cambridge, Mass.:
Harvard Ukrainian Research Institute, 1979, pp. 177-178.

В листопаді 1974 року збірна **Хвалю ілюзію** отримала нагороду Українського Літературного Фонду ім. Івана Франка в Чикаго.

